

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА  
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

---

# НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. VIII св. 3—4

БЕОГРАД 1956

## САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>А. Белић</i> : Наш правопис у новој обради . . . . .	65
2. <i>М. Стевановић</i> : Измене у правопису српскохрватског језика . . . . .	71
3. <i>А. Белић</i> : Значај новог правописа . . . . .	86
4. <i>И. Грицаић</i> : О неким особинама фигура II (фигура егзактног) . . . . .	89
5. <i>Ј. Радусовић</i> : Аугментативно-пејоративно значење неких именица . . . . .	106
6. Језичке поуке . . . . .	114

---

---

### УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

---

---

*Научно дело*

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА САН

БЕОГРАД

1936

---

---

Слог: „Научног дела“, Београд, Вука Караџића 5.  
Штампа и повез Графичког предузећа „Академија“, Београд, Космајска 28.

## ИЗМЕНЕ У ПРАВОПИСУ СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА

Правописна комисија састављена, по препоруци једног скупа (Новосадског договора) српских и хрватских књижевника и лингвиста, од претставника Југославенске академије знаности и умјетности, Српске академије наука, Београдског и Сарајевског универзитета, Загребачког свеучилишта, Матице српске и Матице хрватске, — сада, по завршетку главног посла око израде јединственог правописа српскохрватског књижевног језика, може дати детаљнија обавештења о резултатима свога рада. Она ће, управо, према обавези коју је, заједно са повереним јој задатком, узела на себе овај свој посао сматрати дефинитивним тек када нови правопис, у обради коју је она дала, прихвати културна и научна јавност наших народа. Зато ће Комисија правопис у коначној стилизацији, која ће бити скоро готова, пре његова штампања доставити нашим највећим научним и просветним установама, удружењима књижевника, новинара и просветних радника, па ће све образложене примедбе, и од њих и од појединаца, узети у разматрање пре објављивања новог правописа. Али је и пре тога нашу културну јавност потребно упознати, нарочито са најновијим изменама да би ова на време могла о њима размислити и припремити образложене приговоре на њих, дакако, тамо где их буде потребно дати и, наравно, ако их буде потребно давати.

Досада су већ, како је решено на последњем састанку (у Београду од 19 до 23 дец. 1956), поједини чланови Комисије на радију и у дневној штампи говорили о значају рада на изједначењу правописа, о принципима којих се Комисија у своме раду држала (такви су овде донети чланци проф. А. Белића), као и о изменама досадањих правописних одредаба учињених у циљу уклањања разлика између загребачке и београдске варијанте једног, по суштини и у ствари, и досад истог правописа књижевног језика

Срба и Хрвата. И ја сам, такође, (у Борби од 13 јануара 1957) дао као неки извод из овога чланка. А овде сам хтео изнети нешто опширнија образложења измена досадањих правописних одредаба уколико их је Комисија чинила, јер знам да читаоце Нашег језика ова питања изузетно занимају, и допуштам да из њихових редова може доћи и врло корисних сугестија у вези са радом на изједначењу правописа.

Сами чланови Комисије, можда, не би могли рећи да су овај посао обавили на потпуно своје задовољство, али су, свакако, уверени да су на њему учинили онолико колико је, с обзиром на све чиниоце који су се морали узети у обзир, највише било могуће учинити. Израдити један јединствени правопис за наше прилике значи наћи једно једино решење за сваки посебан случај. А природа ретко којег језика и ретко којег правописа ово допушта. Дакако, ни природа нашег језика и његова правописа, а ни услови њихова историског развитка, то не допуштају, него ће и наш нови правопис, како га је Комисија замислила, као и многи други правописи, оставити могућност да се понешто може писати и на два начина. А ово је у више од таквих случајева једино исправно. И не може се ни претпоставити да ће ма ко бити друкчијег мишљења него да је потпуно оправдано било оставити напоредну употребу придева, рецимо, *чио*, *био*, *ишоао*, *обао*, и облика истих тих придева са неизмењеним *л* на крају: *чил*, *бијел*, *ишолал*, и *обал*, као и именицу *иредио*, на пример, и други њен облик *иредјел*, или пак радне глаголске придеве: *срио*, *зрио*, *врио*, са *срео*, *зрео*, *врио* (и у јекавском изговору); *сливаји*, *уливаји* и *слијеваји*, *улијеваји* (у јекавском), односно *слеваји*, *улеваји* (у екавском изговору), затим јекавске дублете *иријејс* и *ирейис*, *иријескск* и *ирескок*, *иријевод* и *иревод*, *ириједлог* и *иредлог*. Тако исто и дублети придева *дечји* и *дечији*, *човечји* и *човечији*, који су лингвистички подједнако оправдани, као и архаични облици именичких заменица: *ијко*, *нејко* и *нијко* с нзвијим и нешто распрострањенијим: *кј*, *неко* и *нико* — и даље, наравно, остају у напоредној употреби.

Прописати само једне од ових облика, а оне друге одбацивати, ни по чему не би било оправдано, јер се и једни и други, и то, можемо рећи, једни колико и други, употребљавају у језику културних центара и у народним говорима оних области које

служе за основицу књижевном језику, па и код познатих књижевника наших. А све оно што се у говору овако напоредо употребљава и правописом треба верно означити. Једино у случајевима где је двојство било тако разграничено да је једно вредело за хрватске а друго за српске крајеве, у тежњи да се отклоне разлике, наметала се потреба за једним решењем. Поготову су жеље и настојања чланова Комисије да и нађу такво решење била оправдана тамо где у народном говору нема никаквих разлика, него се ове у правопису појављују као резултат ранијег неједнаког тумачења појединачних језичких појава, а данас се заснивају највише на традицији. Овде пре свега, и углавном, мислимо на двојак начин писања футура — у облицима: *бићу* и *бићћ ћу*. Не треба доказивати да се овај облик на целом језичком подручју Хрвата и Срба у свему подједнако изговара и та чињеница је, одиста, наметала налажење једног решења. Али зато што се чланови Комисије ни у међусобним дугим расправљањима овог питања нису могли сагласити којему од ова два начина писања тога облика треба дати преимућство, они су, иако уверени да би јединствено решење било неупоредиво срећније, дошли до заједничког закључка да је засад најбоље оставити оба начина писања у напоредној употреби уз истицање да први начин више одговара фонетском принципу нашег правописа, а други оправдава тежњу да се сачувају саставни делови футура.

У вези са остављањем двојакот начина писања овог облика много њих ће запитати да ли се у овом важном правописном проблему иуколико пошло напред. Овима се ипак може одговорити позитивно. Досада је у правопису код Срба био допуштен само једночлани облик футура (мислим, наравно, на случај кад помоћни глагол долази непосредно иза облика инфинитива глагола *за-ићи*), а код Хрвата се футур увек писао као сложен глаголски облик. Према новом правопису, који ће бити један исти и за хрватске и за српске крајеве, оба ће облика бити равноправна, и сваки ће појединац, и на једној и на другој страни, моћи узимати један или други облик (само се по себи разуме да ће се у једном делу, односно у једном саставу, моћи употребљавати само један од њих). А то ће, верујемо, водити к преовлађивању једног начина писања тако да ће, можемо се надати, у догледно време двојство и овде бити замењено јединственошћу.

Не само правописна традиција него и неки суштинскији разлози наметали су допуштање извесног двојства и у начину транскрибовања страних властитих имена. Хрвати су, латиницом, ова имена писали према оригиналу, давали су их, наиме, у истоме облику у коме се пишу на језику из кога се узимају. Срби су, међутим, и ћирилицом и латиницом, преносили њихов изговор, писали су их, тј., онако како се у дотичном језику изговарају. А и за један и за други начин писања постоји, очевидно, врло оправданих разлога. У прилог првога говори то што се често (у научној литератури увек) јавља потреба да читалац тачно зна како се неко страно име пише, да би га, свакад кад му затреба, могао наћи да се о њему обавести из поузданих извора. А осим тога се у свим језицима са латинском азбуком, највише сигурно са изнетој разлога, сва властита имена преносе у писаном облику оригинала. Други пак начин писања, тј. тачно, или бар приближно тачно, означавање изговора више од овара принципима фонетског правописа, какав је наш. А овај начин писања је и много једноставнији и за широки круг читалаца, за читаоце без знања страних језика, свакако практичнији. Правописна комисија је, не занемарујући главни циљ остварења јединствености правописа, све ове моменте имала у виду, па је настојала да нађе решење које ће најбоље задовољити изнете потребе. Саглашавајући се у томе да је читаоца потребно упознати и како се пишу и како се изговарају страна властита имена Правописна комисија је решила да се при писању ових имена у обема азбукама означава и изворни начин писања и изговор тих имена: да се у научним делима и уџбеницима за високе и средње школе, када се пишу латиницом, на првом месту та имена у нашем језику пишу као у оригиналу, али да се при првој њиховој употреби у загради обавезно даје њихов изговор; и обрнуто: да се у ћирилици поред фонетског начина писања при првој употреби у загради даје изворни начин писања. Иначе је остављена слобода у одабирању начина транскрибовања и страних властитих имена, која ће, сигурни смо, врло брзо, без икаквог прописивања које појединцима у томе намеће ову или ону обавезу, довести до преовлађивања онога што више од овара културним народним потребама.

И ова два случаја досадање разлике у правопису код Срба и Хрвата, где се двојство засад није могло избећи, нађено је,

како видимо, срећније решење и учињен је знатан корак ка остварењу потпуне јединствености.

За уклањање осталих разлика из нашег досадашњег правописа Комисија је дала дефинитивно решење, било усвајањем онога што смо имали у пракси на једној или на другој страни, било налажењем новог решења. Иако се не може спорити да обе варијанте (и београдска и загребачка) правописа српскохрватскога књижевног језика и у појединостима нису биле и научно и практично засноване, Комисија је тражила и, по њенсм мишљењу, у сваком посебном од тих неколико случајева разлика налазила преимућство на једној страни, па усвајала оно што је тамо било у употреби, или је пак, било у циљу упрошћавања било што је сматрала да ће се тако лакше доћи до јединственог решења, — предложила и нешто што досад нисмо имали ни на једној ни на другој страни.

Да би се доказала оправданост решења која је Комисија дала, треба, пре свега, видети у чему су постојале разлике и на чему су се оне заснивале. Можемо, мислим, рећи да је корен тим минималним разликама био у неједнаком гледању београдских и загребачких кодификатора на доследну фонетичност нашег правописа. Довољно је познато да је борба за фонетичност правописа врло дуго вођена и код Срба и код Хрвата, да је код Срба прихваћена неколико деценија раније и да је она, коначно, и код Хрвата усвојена почетком 90-тих година прошлог века, када су (1892) начела Вука Караџића кодификована у Правопису врло заслужног хрватског филолога Ивана Броза. Али је познато и то да ни сам Вук, непомирљиви борац за фонетски правопис, у пракси није могао остати свугде доследан своје принципу. Он се због тога сам као извињава, у предговору првом издању Рјечника (1818), што је био приморан да у писању *d* остави испред *s* неизмењено, иако се оно у изговору несумњиво мења у *ш*. Вук се није усудио да у овом случају писмом верно претстави изговор зато што измену *d* и *ш* у таквом положају прате и друге гласовне промене које воде у деформацију речи у којима се те промене врше. „Ја нијесам смио написати *госпоцки* и *грацки*“, вели тамо Вук, поготову што — ми ћемо то казати својим речима — промене везање -са овим једначењем не дају свагда исте резултате, него се негде праскави дентал сасвим губи (као у *љусйво*, *госйосйво*), негде овако са *s*

даје сливени глас, а негде само мења своју звучност. И сасвим је разумљиво то што поборници онога за шта се борио Вук нису пошли даље од њега, него су и они остављали неизмењено *д*, не само испред *с* него и испред *ш*, пошто га је у томе положају Вук такође писао (види његов Рјечник), иако о овоме посебно ништа не говори. А и више од тога, вуковци су код Хрвата мењање *д* у *ш* проширили и на положај испред безвучних африката (*ћ, џ, ч*) јер их је, поред традиције, и природа ових гласова (који у првоме делу своје садрже елементе сугласника *ш*) на то упућивала, а код Вука нису нашли примера за потврду да је он испред њих место *д* писао слово *ш*. Па и код Срба је у исто време било и језичких стручњака, и то значајних (Ст. Новаковић, напр.), који су сматрали да према Вуку треба писати неизмењене гласовне групе *дс, дш, дч, дџ, дћ*. Али се може рећи да се то отступање на овој страни ограничило углавном на положај испред сугласника *с*.

С друге стране, било је научних разлога да се пође даље од Вука, да се, тј., његов фонетски принцип верним претстављањем изговора, у коме сугласник *д*, несумњиво, губи своју звучност и испред *с* и испред свих сродних сугласника, учини доследнијим. Зато је проф. А. Белић, када се прихватио посла да изради један научни правопис, кога код Срба ралије није било, — водио рачуна о томе, као што је узео у обзир значајан развитак нашег језика и науке о језику за сто година откад је Вук практично дао свој правопис. Што се посебно овог питања тиче, Белић у својем Правопису од 1923 г. није оставио ни једног случаја отступања од асимилације суседних сугласника по звучности колико ни по начину образовања, већ је предложио и мењање слова *д*, чак и испред *с*. Он је, и не без разлога, стао на гледиште да од принципа доследне фонетичности правописа не треба отступати у питањима која сама собом не руше други принцип према коме је оправдано избегавати промене које унакарајују облик речи, да се, наиме, није нужно клонити верног претстављања промене *д* у *ш*, која је несумњива, него у писму не треба означавати промене које иза овога настају, јер те промене тек доводе до деформисања речи (тј. од *грајски* дају *грацки*, од *госпојски* дају *госпоцки*, од *љујсџиво* — *љушџиво*), што је скоро свима сметало. Ову новину многи нису прихватили, али не зато што она научно није била заснована,



него што је одударала од правописне традиције. А традиција је нешто о чему се у правописима многих језика, често и без довољно оправдања, води рачуна. О тој чињеници је водио рачуна и проф. Белић, када је касније, као члан једне правописне комисије, прихватио као оправдано средње решење, које се састојало у отступању од промене *д* у *џ* једино у случајевима где у изговору немамо ни *д* ни *џ*, него даље измене, где је место *џс* од *дс* добивено *џ*, као у *граџки* и *љуџки* (остављено је *градски* и *људски*), односно где долази до губљења праскавог дентала уопште, као у *љуџиво*, *средџиво* (остављено је *људџиво*, *средџиво*). У свим осталим случајевима се промена *д* у *џ* у изговору врши и на тој промени остаје, па је комисија еминентних наших научника, која је 1929 г. радила на изједначењу правописа српскохрватског језика, нашла за оправдано да се то и у писму означава. Али како су тада израђена, врло добра иначе, правописна упутства (којима су проф. А. Белић и проф. Д. Боранић онда саобразили своје раније правописе) актом државне власти у једно политички несрећно време проглашена за званична и у школама обавезна, и ово је, као и све нове одредбе тих правила, било осуђено на неуспех. Због тога углавном овакво решење, које се у овоме случају оправданошћу својом наметало, ни сада није могло доћи у обзир. А ни доследну фонетичност правописа такође ни сада није било могуће спровести, не само из напред наведених разлога из којих је и Вук био приморан да се о њу огреши, пего и зато што је раније само на једној страни покушано да се она оствари, што је моћ правописне традиције скоро неумитна и што се она у овоме питању темељи на огромном ауторитету Вука Караџића. Из свих ових разлога, а у циљу остварења јединствености Правописна комисија се сада слагасила да отступање од тачног претстављања изговара буде допуштено, и обавезно, у остављању непромењеног *д* (као и *ђ*) испред *с* и *ш*, ма у коме се положају речи они налазили (*џредсџава*, *одџешџаџи*, *градџки*, *вођсџиво*), а да се испред безвучних африката (*ђ*, *џ*, *џ*) место *д* увек пише *џ* (*оџџуџинуџи*, *оџџеџиџи*, *наџџовек*).

Комисија је дошла до закључка да је допуштено, и потребно, отступити од доследне примене фонетизма у правопису и у случајевима деформације облика речи до које долази у резултату упрошћавања сугласничких скупова. Врло је добро познато да

ми у изговору немамо удвојених сугласника него да се *беззаконе*, *безжични*, (добивено од *безжични*), *иссукаџи* (добивено од *иссукаџи*), *оддужџи* изговарају, а и пишу, у облику: *беззаконе*, *безжични*, *иссукаџи*, *одужџи*. Према овоме, очекивали бисмо да свугде где се јави удвојен сугласник овако дође до упрошћавања. Међутим, у случајевима какав имамо у речи *џоддијалекаџи*, где бисмо таквим упрошћавањем добили облик *џодијалекаџи*, који фонолошки, и семантички, не може задовољити (у таквом облику ова реч упућује на значење некаквога *џолудијалекџа*, који као појам, па ни као реч, не постоји) није тако. Управо је ова околност Комисији наметнула решење да и овде и у другим оваквим (ретким, додуше) случајевима правилима новог правописа допусти писање удвојеног сугласника: *џоддијалекаџи*, дакле, *нузарада* и сл. Иако досадашњи наши правописи то нису допуштали, с принципске стране ово отступање није ништа ново, јер се, несумњиво из истих разлога, у потпуно идентичном случају и досад писао удвојен један сугласник; у облику суперлатива придева који почињу гласом *ј*, — *ј* се писало и на крају суперлативне речце *нај* и на почстку придева с којима се она спаја (*најјачи*, *најјевџиџи*).

Према природи сугласника који се у њу стичу, у групи удвојеног *сџ* (*сџсџ*) у изговору неминовно долази до упрошћавања свођењем удвојене на просту гласовну групу *сџ*. И када од синтагме *шест сџоџина година* правимо придев, он се изговара у облику *шестџоџиџи*. Али такву измену није могуће и писмено верно претстављати, него је у писму овој речи потребно дати облик *шестсџоџиџи* (дуд, рецимо, који је засађен пре шест стотина година), *шестсџоџиџа* (грађевина из истог времена), *шестсџоџиџе* (ропство, које је трајало шест стотина година). Ово се отступање доиста морало допустити да би се избегло мешање значења онога што је старо шест стотина година с нечим другим чему је свега *шест година* и што је за разлику од *шестсџоџиџе* — *шестџоџиџе*.

Вуков начин писања придева изведених наставком *-ски* од именица на *-ија*, непрекидно дуга традиција, на једној страни (код Хрвата), и допуштање да се тако може писати, на другој страни (код Срба), — исто су тако Комисији наметнули решење које мање одговара фонетском принципу нашег правописа. Вук Караџић је писао: *дахџски*, *нахиџски*, *сџахиџски*, *ракиџски*. Код

Хрвата су се овакви придеви тако једино, тј. са *j* на крају основе, и писали, бар су такво писање сви правописи код њих прописивали. А на српској су се страни они и пре првог издања Белићева Правописа (од 1923) писали и без *j*, јер тога гласа овде у изговору нема. Зато се проф. Белић раније залагао да се и пише једино онако како се изговара, али је он у каснијим издањима Правописа допуштао да се поред облика тих придева без *j* могу писати и облици са *j*. И шта је, кад се тражи једно решење, и када се, с друге стране, у свим осталим питањима није могло остати на принципима доследног фонетизма, природније него узети оно што се раније, у Вуково време и дуго после тога, употребљавало и код Срба и код Хрвата, што се код ових других досад једино употребљавало, а што је и код оних првих као алтернативан облик било допуштено. Писање ових придева са *j* оправдава и чињеница што се оно на крају основе пише и у другим неким међугласовним положајима поред *i* (*Којић*, *Бајић*, *змијолик*), иако се ни тамо не изговара као посебан одређени глас.

Састављено и одвојено писање неких речи и израза је врло сложен правописни проблем нарочите врсте. И он је у пракси задавао доста тешкоћа, нарочито у случајевима када се у истој функцији употребљавају и изрази (одвојено писање) и од њих сложене речи, тј. када су у питању изрази од предлога и појединих падежних облика именских речи, који су у неким случајевима дали сложенце, а у неким се опет употребљавају као синтаксичка веза од још увек посебних речи. Вук Караџић их је обично (додуше ни он не увек) писао одвојено. Али се од њега и код Срба и код Хрвата, природно је, пошло знатно напред и у неким с: случајевима, код првих више а код других нешто мање, коначно доста далеко отишло. И природно је што се морало далеко отићи, јер је развита наука о језику на то упућивао. Тако се одавна писало: *увис* (ово и код Вука), *увече*, *ујуџру* (и Вук их овако пише, само што поред њих у загради даје и одвојени начин писања), *наглас* (гласно), *најоље* (ван), *додуше* (истина), *догодине* (идуће године) итд. И свима је јасно да тако једино и треба писати. А принципски би, с лингвистичког гледишта, исто тако оправдано било писати заједно и: *йред вече*, *у зору*, *йод зиму*, *на јесен*, *йод сѝаросѝ*, *са сѝране*, *с бока*, *с леђа*, *на жалосѝ*, *у сѝвари*, и сл. И досадашњи правописи су у последњим издањима, углавном,

прописивали да се ови изрази пишу заједно, као сложене речи, јер су све ово прилошки изрази чије умерено значење налаже да се такође заједнички пишу, као једна реч, пошто их један акценат и онако спаја у једну јединствену целину. Ово се, међутим, између осталог ни од већине писаца, није тако једноставно прихватало, или се, насупрот овоме, ишло у другу крајност и као сложене су се речи (дакле, заједно) писали читави изрази у којима свака реч чува своје посебно значење и има све обличке ознаке засебних речи. А да се у пракси неки пут ту било тешко снаћи и језичким стручњацима, доказ је чињеница што се ни сами писци правописа у свим појединим случајевима овде нису слагали. И разумљиво је зашто нигде у начину писања није било толико неодређености и неуједначености код писаца као у случају с одвојеним и састављеним писањем речи, иако су у досадашњим правописним правилима принципи, углавном, били утврђени. Да би се проблем упростио и тешкоће у пракси олакшале, Правописна комисија се сагласила да се као сложене речи, дакле — са спојеним саставним деловима — пише само оно што сви осећају као прилог и што су сви углавном, и на српској и на хрватској страни, и досад писали заједно. Тамо, међутим, где се посебни делови још осећају као такви и где се, узети заједно, схватају као прилошки изрази (а не као прави прилози), они ће се и отсад, и поред веће или мање пренесености њихова значења, писати одвојено. А ако се у по којем случају, као што се то мора претпоставити, код појединаца јави колебање како нешто треба написати, они ће сваки такав пример наћи у опсежном правописном речнику, који ће по замисли Комисије бити толико исцрпан да у пракси, поред њега, нико неће остајати у неудомици како то, према датим правилима, треба написати.

Ово ипак не значи да се гдекад није стало на гледиште да је исправније писати заједно и оно што се на једној страни писало само растављено и што је раније и код Срба и код Хрвата овако писано. Овде мислим на неједнак начин писања одричне речце *не* с облицима презента од глагола *хитети*. Вук је и у овоме случају негацију писао одвојено од глагола: *не ћу, не ћеш, не ће...* Неколико деценија су тако писали сви Вукови следбеници, почев од Ђ. Даничића. Касније је, међутим, код Срба и овде прихваћено састављено писање (*нећу, нећеш* итд.). А код Хрвата је све до

данашњег дана остао традиционални начин одвојеног писања одричне речце *не* и у овоме случају. Али будући да је научно утврђено (в. расправу А. Белића: *О јосипанку српскохрватских глаголских облика нећу, ћу и сл.*, објављену у 112 Гласу САН) да *нећу* није постало од *не—ћу* него од *не хоћу* (о чему нам јасно сведочи и данашња дужина првог слога, јер ту дужина није могла настати другим путем сем као последица сажимања до кога је дошло иза претходне асимилације)<sup>1</sup>, — Комисија се лако сложила да се за нови правопис усвоји само сажети начин писања одричне речце *не* с облицима презента глагола *хћећи*.

Комисија је имала да уклони једну, додуше, не одвећ велику, правописну разлику и у употреби великог слова. Сложена властита имена географских објеката неједнако су се писала код Хрвата и Срба. Код првих с употребом великог почетног слова само првог дела имена, док су се други делови, уколико и сами за себе нису неко властито име или не означавају нешто друго (као у примерима: *Нова Градника, Црна Гора, Нови Сад* и сл.), писали малим словом: *Јадранско море, Хрватско приморје, Балканско полуострво, Дуги ошток*, итд. Код других су се сви саставни делови, углавном, писали великим почетним словом. И овај други начин је поред осталог био и нешто једноставнији јер не захтева нарочитог довијања да ли други део дотичног имена значи штогод друго или баш оно што односна заједничка именица значи. Али су се по истом овом правопису издвајала имена других опет географских објеката: речних долина, низија, висоравни, котлина, базена и сл., па су се она, иако означавају појединачне појмове, писала почетним великим словом само прве речи (*Моравска долина, Панонска низија, Дунавски базен, Скојска котлина*). И постављало се питање каква је разлика између ових и других просторних области као што су: Хрватско Загорје, Црногорско Приморје, Балканско Полуострво, — чија су имена на тој страни овако писана великим почетним словима сваке речи.

Тражећи јединствено решење и тежећи, при том, да се правопис растерети од претеране честе употребе великих слова и да што више упрости правила о тој употреби, Комисија је решила

<sup>1</sup> Образложење оваквог решења и овог и других неких правописних питања ми смо пре неку годину дали на овоме истом месту у чланку: *За јединствен правопис српскохрватског књижевног језика* (НЈ IV н. с. 149—170).

да пишање великог слова на почетку сваког дела сложених географских имена препоручи само за случајеве када су у питању имена села, градова, земаља и држава, а да се сви остали географски називи пишу великим почетним словом само првог дела, — не само у примерима као што су: *Панонска низија*, *Тейовска коџина* и сл. него једино тако и: *Балканско њолуострво*, *Дуги оџок*, *Хрвајско загорје*, *Охридско језеро*, па и *Сџара њланина* и *Црна река*. Можда ће бити приговора да је с принципске стране тешко правити разлику између *Новог Села*, рецимо, које ће се, као село, овако писати почетним великим словима оба дела имена, и *Сџаре њланине*, која ће се, као планина, писати великим првим словом само првог дела. Али зар и *Јадранско море*, и *Балканско њолуострво*, па и *Сџара њланина* нису територијална пространства исто као *Панонска низија*, *Тейовска коџина* и *Дунавски базен*, који су се и досад по свим правописима овако писали? Села, градови, земље и државе су географски објекти у нечему ипак другачијег типа. Њих људи, да би постали оно што јесу, нарочито и у разним правцима изграђују, па их то чини географским објектима посебног типа. А пошто овде није било могуће дати решење коме се не би могли правити приговори, Комисија је сматрала да и ово може задовољити, тим пре што је употреба великог слова једно од правописних питања која се решавају једноставним договором. Успешност договорног решења зависи од његове једноставности. А за ово решење се не може рећи да није једноставније од досадашњих.

Комисија је овај проблем унеколико упростила и џаљим смањивањем употребе великог слова тим што је одлучила да се административне јединице: комуне, срезови, општине и сл. пишу малим словом (*младеновачки срез*, *вараждински коџар*, *џалилулска оџиџина* итд.), да се изузетно значајни историски догађаји и идеолошки покрети, који значе прекретницу у историји човечанства или појединих народа пишу великим почетним словом, али само првог дела њихова (*Француска револуција*, *Окџобарска револуција*, *Народноослободилачка борба*, *Косовска биџка*, *Илирски њокреџ*), а сви остали догађаји, ратови и покрети малим словом.

Комисија је ишла за упрошћавањем и што већом једноставношћу и у давању правила о дељењу речи при преношењу њихових делова у следећи ред. Досада се у правописима, као и

у граматикама, ово дељење везивало за проблем поделе речи на слоге. Зато је ово многима правило велике тешкоће, које нису у складу са значајем какав тачно дељење на слоге може имати за суштину писмености. Истина, с лингвистичког становишта је једино оправдано да се у речима, где год се јави потреба за њиховим растављањем, знак за ово растављање ставља између саставних делова. А делови речи су гласови и слоге. Али, како са естетског тако ни са суштинских разлога, растављање није допуштено вршити ма где, између било која два гласа; како, у томе ће се сви с нама сложити, један глас, поготову ако је то сугласник, није допуштено стављати у један, а остали део речи у други ред и како чак реч није допуштено делити ни тако да један њен део завршава сугласником а други почиње самогласником, — то налаже дељење речи тамо где је граница између оних њихових делова који чине природне интонационе целине, тј. између слогова. И разумљиво је што су писци досадашњих правописа, и поред напора да их упросте, давали релативно сложена правила, која су тражила и нешто стручног знања или мало више умног напора за савлађивање. Зато су тим правилима врло често чињени приговори и зато су с више страна Комисији прављене сугестије и упућивани захтеви да правила о овоме што више упрости. Овакве захтеве су многи оправдавали релативно слободним растављањем речи у другим језицима. Иако свесни да правила језика с друкчијим правописом не морају важити и за наш језик, чланови Комисије су се сагласили да допусте широку слободу у растављању речи при њихову преношењу у следећи ред, али такву слободу која, наравно, неће искључивати ни растављање речи на местима где је оно највише оправдано, тј. на границама између њихових слогова. У томе циљу су стављена напред изнета ограничења, да се један сугласник никад не може одвајати од других делова речи, нити је пак допуштено реч тако делити да знак за то дељење долази између сугласника на првом а самогласника на другом месту. Али ово углавном никоме није правило тешкоће, него је сложеност проблема била у дељењу речи у вези са сугласничким групама, и поменуте дате слободе се само на њих односе. А правила новог правописа ће допустити да свако, према своме осећању, знак за дељење речи на слоге може стављати испред целе сугласничке групе или између појединих сугласника у њој — без

обзира на природу тих гласова. Ова правила, дакле, неће онемогућавати да се чува целина слога, иако она и не обавезује на то.

Споменућемо узгред да је Комисија свугде нашла једно решење и у употреби знака за различите скраћенице, у чему досад није свакад било јединствености; затим је усвојила употребу ознака за обележавање разлике у значењу арапских цифара стављањем тачке иза њих када се употребљавају у значењу редних бројева. До недавна у томе није било разлике у правопису код Срба и Хрвата. Али се у последње време указивало на излишност тога знака, јер је, с једне стране, тврдило се, и без њега увек по смислу контекста могуће схватити да ли је однсна цифра употребљена у значењу основног или редног броја, а с друге се стране указивало на то да се при читању увек спотичемо о ту тачку, која и с естетског гледишта шкоди изгледу текста. Ипак се не може спорити да стављање тачке није понекад, као у примеру: Све је то изложено на 1 страни књиге, — неопходно потребно (дакако, ако се то не напише словима), јер читаоцу није могуће знати да ли се овде хтело рећи да је оно о чему се говори изложено на *првој* или на *једној* страни књиге. Усвајањем употребе тачке поред цифара за једно њихово значење, што је загребачком варијантом правописа стално прописивано, а београдском у изузетним случајевима допуштано, постигнута је јединственост у стављању једнога знака тамо где он ипак није излишан.

Када се овоме што је изнето дода још и то да ће нови правопис допуштати само слободну (синтаксичку) интерпункцију, која је добивала све више присталица и на ојој страни где досад није била у употреби, и да ће у новом правопису бити изложена правила само за овај начин интерпунгирања — онда је јасно да ће нови јединствени правопис српскохрватског књижевног језика својим карактером превазилазити оквире упутства за јединствен начин писања. Он ће бити не само важан инструмент за уклањање вештачких препрека развиту нашег књижевног језика у правцу све веће његове јединствености него и врло значајан прилог уједначавању стила српских и хрватских писаца.

Комисија је, даље, уз израду заједничког правописа узгредно обавила још један задатак. Она је, наиме, потпуно ујед-



начила правописну терминологију, и тако омогућила да ни у стилизацији правописа, који ће бити издат и у Загребу и Београду (односно Новом Саду), не буде никаквих разлика. И не само то него је обављањем овога посла напола израдила јединствену граматичку терминологију, тиме дала добар пример и показала пут којим треба ићи у неопходно потребном уједначавању терминологија осталих струка нашег јавног живота, науке и технике.

И најзад, сагласност свих чланова Комисије у налажењу једног званичног назива за наш језик и то назива означеног придевом *српскохрватски* (односно *хрватскосрпски*), за који назив је у правилима о састављеном и одвојеном писању речи и израза дато образложење, даје нам права на тврђење да је Правописна комисија успешно обавила задатак који јој је наша културна и научна јавност поверила и да је тиме, по речима проф. А. Белића, учинила „знатан корак унапред у развоју наше јединичке културе“.

М. Сивановић